

DEVELOPMENT OF RESEARCH ACTIVITY OF FUTURE TEACHERS IN HIGHER EDUCATION

Bakhram Khamraev

1st-year Master's student, Department of Continuing Education Pedagogy, Oriental University, Tashkent, Republic of Uzbekistan

Abstract. The article analyzes the theoretical and pedagogical foundations of developing the research activity of future teachers in higher education institutions. It examines the role of scientific research activity in pedagogical education, its impact on the professional development of future teachers, and the mechanisms for forming students' research competence. In addition, innovative educational technologies that contribute to the development of students' scientific activity in higher education institutions are analyzed.

Keywords: research activity, research competence, pedagogical education, future teacher, innovative education, higher education.

ОЛИЙ ТАЪЛИМДА БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ ИЛМИЙ ИЗЛАНИШ
ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Бахром Ҳамраев

Ориентал Университети “Узлуксиз таълим педагогикаси” кафедраси 1 босқич магистранти.
Ўзбекистон Республикаси, Тошкент

Аннотация. Мақолада олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчиларнинг илмий изланиш фаолиятини ривожлантиришнинг назарий ва педагогик асослари таҳлил қилинган. Илмий тадқиқот фаолиятининг педагогик таълимдаги ўрни, унинг бўлажак ўқитувчиларнинг касбий ривожланишига таъсири ҳамда талабаларда тадқиқотчилик компетенциясини шакллантириш механизмлари ёритилган. Шунингдек, олий таълим муассасаларида талабаларнинг илмий фаолиятини ривожлантиришга хизмат қилувчи инновацион таълим технологиялари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: илмий изланиш фаолияти, тадқиқотчилик компетенцияси, педагогик таълим, бўлажак ўқитувчи, инновацион таълим, олий таълим.

КИРИШ

Ҳозирги кунда жаҳон таълим тизимида рўй бераётган ислохотлар ва глобаллашув жараёнлари педагог кадрларни тайёрлашга қўйиладиган талабларни сезиларли даражада оширмоқда. Замонавий таълим тизими ўқитувчидан фақат билим берувчи эмас, балки таҳлил қилувчи, тадқиқотчи ва инновацион педагогик ғояларни ишлаб чиқувчи мутахассис бўлишни талаб этади. Шу нуқтаи назардан, олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчиларнинг илмий изланиш фаолиятини ривожлантириш долзарб масалалардан бири ҳисобланади.

Педагогик таълим тизимида илмий тадқиқот фаолияти талабаларнинг касбий ривожланиши ва илмий дунёқарашини шакллантиришда муҳим ўрин тутди. Илмий изланиш жараёни талабаларда муаммоларни таҳлил қилиш, тадқиқот методларини қўллаш, илмий хулосалар чиқариш ва таълим жараёнини такомиллаштиришга қаратилган инновацион ечимларни ишлаб чиқиш қобилиятини ривожлантиради. Шунинг учун педагогик таълим муассасаларида талабаларнинг илмий фаолиятини ривожлантириш таълим сифатини оширишнинг муҳим омили сифатида қаралади.

Хорижий тадқиқотларда ҳам педагогик таълимда тадқиқотчилик фаолиятининг аҳамияти алоҳида таъкидланади. Масалан, Л. Шулман таълим жараёнида илмий изланиш ва амалиёт интеграцияси ўқитувчининг касбий компетенциясини ривожлантиришда муҳим аҳамиятга эга эканлигини таъкидлайди (Shulman, 1987). Шунингдек, Л. Дарлинг-Хаммонд педагогик таълимда тадқиқотга асосланган ўқитиш моделлари ўқитувчиларнинг инновацион фикрлашини ривожлантиришга хизмат қилишини қайд этади (Darling-Hammond, 2006).

МДХ олимлари ҳам педагогик таълимда илмий изланиш фаолиятининг аҳамиятини илмий жиҳатдан асослаб берганлар. Масалан, Э.Ф. Зеер педагог кадрларни тайёрлаш жараёнида тадқиқотчилик компетенцияси ўқитувчининг касбий компетенциясининг муҳим таркибий қисми эканлигини таъкидлайди (Зеер, 2014). В.А. Сластенин эса педагогик таълимда талабаларнинг мустақил илмий фаолияти уларнинг ижодий ва аналитик фикрлашини ривожлантиришга хизмат қилишини қайд этади (Сластенин, 2002).

Ўзбекистонлик олимлар ҳам мазкур муаммони тадқиқ қилишга катта эътибор қаратганлар. Масалан, М.Г. Давлетшин педагогик психологияда ўқитувчиларнинг илмий фикрлашини ривожлантириш таълим жараёнининг самарадорлигини оширишда муҳим омил эканлигини таъкидлайди. Шунингдек, Э.Ғ. Ғозиев таълим жараёнида талабаларнинг илмий дунёқарашини ривожлантириш уларнинг касбий тайёргарлиги даражасини оширишга хизмат қилишини қайд этади.

Шу сабабли олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчиларнинг илмий изланиш фаолиятини ривожлантиришнинг педагогик шарт-шароитларини таҳлил қилиш, мазкур жараёни самарали ташкил этиш усуларини аниқлаш ҳамда талабаларда тадқиқотчилик компетенциясини шакллантириш механизмларини илмий асослаш муҳим аҳамият касб этади.

Бўлажак ўқитувчиларнинг илмий изланиш фаолиятининг мазмуни. Илмий изланиш фаолияти – бу муаммони илмий жиҳатдан таҳлил қилиш, тадқиқот режасини ишлаб чиқиш, маълумотларни тўплаш ва таҳлил қилиш ҳамда илмий хулосалар чиқаришга қаратилган фаолиятдир. Педагогик таълимда бу фаолият талабаларда танқидий фикрлаш, аналитик таҳлил қилиш ва инновацион ғояларни ишлаб чиқиш қобилиятини ривожлантиради.

Педагогик тадқиқотчиларнинг фикрича, талабаларнинг илмий изланиш фаолияти уларнинг касбий компетенцияларини шакллантиришда муҳим омил ҳисобланади (Cochran-Smith, 2009). Илмий тадқиқот жараёнида талабалар педагогик муаммоларни аниқлаш, тадқиқот методларини танлаш ва таълим жараёнини таҳлил қилишни ўрганадилар.

МДХ олимлари ҳам педагогик таълимда илмий тадқиқот фаолиятининг аҳамиятини алоҳида таъкидлайдилар. Масалан, Э.Ф. Зеер тадқиқотчилик фаолияти ўқитувчининг касбий компетенциясини шакллантирувчи муҳим омил эканлигини таъкидлайди (Зеер, 2014). Шунингдек, В.А. Сластенин педагогик таълимда илмий фаолият талабаларда мустақил фикрлаш ва таҳлил қилиш қобилиятини ривожлантиришини қайд этади (Сластенин, 2002).

Ўзбекистонлик олимлар ҳам мазкур масалага алоҳида эътибор қаратган. Масалан, М.Г. Давлетшин педагогик психологияда илмий тадқиқот кўникмалари ўқитувчининг касбий маҳоратини оширишда муҳим роль ўйнашини таъкидлайди (Давлетшин, 2008). Э.Ғ. Ғозиев эса талабаларнинг илмий фикрлашини ривожлантириш таълим сифатига бевосита таъсир қилишини таъкидлайди (Ғозиев, 2005).

Илмий изланиш фаолиятини ривожлантириш усуллари. Олий таълим муассасаларида талабаларнинг илмий фаолиятини ривожлантириш учун турли педагогик усуллардан фойдаланилади. Улар орасида қуйидагилар алоҳида аҳамиятга эга:

Муаммоли таълим. Муаммоли таълим талабаларда мустақил фикрлаш ва илмий изланишга қизиқишни ривожлантиради. Бу усул талабаларни муаммоларни таҳлил қилиш ва уларнинг ечимини топишга ундайди (Hmelo-Silver, 2004).

Лойиҳа методи. Лойиҳа асосида ўқитиш талабаларнинг тадқиқотчилик фаолиятини ривожлантиришда самарали ҳисобланади. Бу усул талабаларни мустақил тадқиқот олиб боришга ва амалий натижаларга эришишга ундайди.

Кейс-стади усули. Кейс-стади усули реал педагогик вазиятларни таҳлил қилиш орқали талабаларнинг аналитик фикрлаш қобилиятини ривожлантиради.

Илмий тадқиқот ишлари. Талабаларни илмий тадқиқот ишларига жалб қилиш уларнинг илмий дунёқарашини кенгайтиради. Масалан, талабаларнинг курс ишлари, битирув малакави ушлари ва магистрлик диссертациялари уларнинг илмий изланиш кўникмаларини шакллантиришда муҳим аҳамиятга эга (Creswell, 2012).

ХУЛОСА

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчиларнинг илмий изланиш фаолиятини ривожлантириш педагогик таълимнинг муҳим вазифаларидан бири ҳисобланади. Замонавий таълим тизимида ўқитувчидан фақат билим бериш эмас, балки таълим жараёнини таҳлил қилиш, педагогик муаммоларни аниқлаш ва уларни илмий асосда ҳал қилиш қобилиятига эга бўлиш талаб этилади.

Илмий тадқиқот фаолияти талабаларнинг касбий ривожланишига ижобий таъсир кўрсатади. Чунки тадқиқот жараёни талабаларда аналитик фикрлаш, танқидий таҳлил қилиш, муаммони ҳал қилиш ва инновацион ғояларни ишлаб чиқиш қобилиятини ривожлантиради. Шунингдек, илмий изланиш фаолияти талабаларнинг мустақил фикрлашини кучайтиради ва уларнинг педагогик фаолиятга ижодий ёндашувини шакллантиради.

Тадқиқот натижалари шуни ҳам кўрсатадики, педагогик таълим жараёнида муаммоли таълим, лойиҳа методи, кейс-стади усули ва илмий тадқиқот ишларидан фойдаланиш талабаларнинг тадқиқотчилик кўникмаларини шакллантиришда самарали ҳисобланади. Ушбу инновацион педагогик технологиялар талабаларни фаол ўқув жараёнига жалб қилади ва уларнинг илмий изланишга бўлган қизиқишини оширади.

Бундан ташқари, олий таълим муассасаларида илмий муҳитни шакллантириш, профессор-ўқитувчилар ва талабалар ўртасида илмий ҳамкорликни ривожлантириш ҳамда талабаларни илмий конференциялар ва тадқиқот лойиҳаларига жалб қилиш уларнинг илмий фаолиятини фаоллаштиришга хизмат қилади. Илмий тўғараклар, тадқиқот лабораториялари ва талабалар конференциялари талабаларнинг илмий дунёқарашини ривожлантиришда муҳим аҳамиятга эга.

Шу сабабли педагогик олий таълим муассасаларида талабаларнинг илмий изланиш фаолиятини қўллаб-қувватлаш, уларни тадқиқот ишларига жалб қилиш ва илмий тадқиқот методларини ўқитиш педагог кадрларни тайёрлаш жараёнининг муҳим йўналишларидан бири сифатида қаралиши лозим. Бу эса бўлажак ўқитувчиларнинг касбий компетенциясини ривожлантиришга, таълим сифати ва самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-6, ISSUE-3

1. Shulman L. (1987). Knowledge and Teaching: Foundations of the New Reform. <https://doi.org/10.1080/00405848709543311>
2. Darling-Hammond L. (2006). Powerful Teacher Education. <https://books.google.com/books?id=R2m3AAAAIAAJ>
3. Cochran-Smith M. (2009). Inquiry as Stance: Practitioner Research for the Next Generation. <https://books.google.com/books?id=U3g9DwAAQBAJ>
4. Hmelo-Silver C. (2004). Problem-Based Learning. https://doi.org/10.1207/s15326985ep3903_3
5. Creswell J. (2012). Educational Research. <https://books.google.com/books?id=4PyilAEACAAJ>
6. Зеер Э.Ф., Сыманюк Э.Э. (2014). Профессиональное образование. <https://www.elibrary.ru>
7. Слостенин В.А. (2002). Педагогика. <https://www.elibrary.ru>
8. Кузьмина Н.В. (1990). Профессионализм деятельности преподавателя. <https://www.elibrary.ru>
9. Давлетшин М.Г. Педагогик психология. <https://ziyonet.uz>
10. Ғозиев Э.Ғ. Умумий психология. <https://ziyonet.uz>
11. Қодиров Б.Р. Педагогик маҳорат асослари. <https://ziyonet.uz>